

Lydia Sklevicky 1952—1990.*

BILJANA KAŠIĆ

Institut za suvremenu povijest, Zagreb, SFRJ

Analogno jednoj Adornovoj misli, život životnoga se ponekad jasnije kristalizira u šutnji, u ne-govorenju no u govoru, zgotovljenom govoru, govoru — spomenu. No, ne-govor, predmnijevajući bol, nemoć, trpnju, muk, usud, skriva u sebi i implicitni pristanak na šutnju i povijesnu nevidljivost. Lydia bi se tome zasigurno usprotivila. (Nije li to moja jedina isprika?!)

Povijesna nevidljivost, ta skrovita formula dugog trajanja, sve je vrijeme obvezivala Lydiu da razgrće, raz-otkriva, raz-stvara, ras-prostire, razastire historijsku prisutnost žene u povijesti. Poput onih čudesnih pletilja čipki koje su znakovno mislive za tzv. ženski red i poredak u historiji, Lydia je prebirala po papirima, spisima i zapisima arhivskih spremišta, otkrivajući mjesta emancipacijskih hodava žena u historiji, tkajući povijesnu priču.

Obveza; veza je mnogostruka — obje smo to znale. Lydia je to činila pomno, strasno, strpljivo, detaljno; u svome gotovo petnaestogodišnjem istraživačkom radu pomjerala je okretišta socijalne historije ka ženi, ženskom iskustvu, slojevitim povijesnim mijenama.

Odnoseći se spram povijesne znanosti kritički, dakle znanstveno, uočavala je epistemologijske i metodičke praznine usustavljene u samu znanost, ničim pomućenu znanstvenu paradigmu. »Prazno« mjesto žena u povijesti bilo je, dakako, što je Lydia znala, u funkcionalnoj vezi s intencijom znanosti koja artikulaciju »odsutnosti« žena nije postavljala.

Razgrađujući stare opreke i zasade iz korpusa tradicionalno-patrijarhalnih vrijednosti i onih nepropitujućih samorazumljivosti i neumnosti, Lydia Sklevicky postupno oblikuje nov konceptualni okvir za »smještanje žena u povijest«. Time, imajući u vidu i ogledе svjetskih teorijskih iskustava (Gerde Lerner, Barbare Jancar, Gisele Bock, Karen Hausen i dr.), na jugoslavenskoj sceni ona

* Naš je časopis objavio jedan tekst kolegice Sklevicky, na žalost, posmrtno (v. uredničku bilješku u ČSP 1—3/1989, 231). Njenoj se uspomeni odužujemo u ovom svesku osvrtnom Biljane Kašić. Zaključujući ovaj dvobroj ČSP (u listopadu 1990) dodajemo još nekoliko obavijesti.

Još jedan rad L. Sklevicky objavljen je posmrtno (Nova Nova godina — ili kako se kalila tradicija, *Gordogan*, 29—30, siječanj-travanj 1990, 88—109; taj je svezak stigao u knjižare u listopadu). Povijesno-sociološki pristup pokazuje povezanost tog zanimljivog članka s autoričnim radom u našem institutu. Treba zabilježiti i nekrolog *Silve Mežnarić*: Lydia. 7. 5. 1952—21. 1. 1990, isto, 6—8. »Bibliografija objavljenih radova u 1989. godini« prilog je tom nekrologu (str. 8) i vrlo precizno zaokružuje obavijesti o radu i radovima L. Sklevicky.

Vlado Oštrić

započinje dijalog o uporišnim točkama kritike povijesne »nevidljivosti« žena. Osnovne teze kritike tradicionalne povijesne znanosti iz »ženske perspektive«, sadržane u Lydiinom više puta prevedenom tekstu: »Konji, žene, ratovi, itd.: Problem utemeljenja historije žena u Jugoslaviji«, polaze od: osporavanja lažnog univerzalizma, postavljanja novih pitanja i novih povijesnih izvora, te konceptualizacije roda kao analitičke kategorije u povijesnim istraživanjima.

Lažni univerzalizam ne podrazumijeva samo internaliziranu marginalnost žena u historijskim mijenama svodivu na rezervat privatnog (reprodukcije, spolne uloge, obitelji i dr.), već a priori izvodi supsumaciju posebnog pod opće.

Lydia nije trošila analitičku snagu svoje argumentacije da objasni problem nelagode nosivih teorijskih paradigmi (Marxove, primjerice) u kojima se sa ženskim pitanjem uvijek računa kao sublimiranim mjestom općeg, no sva su relevantna teorijska promišljanja na planu filozofije, književnosti, sociologije, implicitno bila uključena. Spoznajni naponi dosegnuti u poststrukturalizmu francuske provenijencije, na primjer, ili pak teorijska postignuća Blaženke Despot, Rade Iveković, Vjerana Katunarića, nisu joj bila nepoznata. Dapače, ona je s njima posve korespondirala.

Rastvarajući obzore povijesnih iskustava svojim tekstovima jasno je posvjedočila stav da je žensko pitanje nužno interklasističko i pretklasističko, kao i da se granice novih spoznaja pomjeraju tek transcendiranjem granične linije prostora javnosti i prostora privatnosti. Za nju socijalna historija nipošto nije bila vješto ponavljana fraza, već historija koja horizontala povijesnog života (historiju žene, rituala, svakodnevice) su-postavlja vertikalni (sustavu vlasti, moći, patrijarhu, bogu). Globalno događajno ozračje Lydia je dopunjavala novim izvorima, zalažući se za uporabu demografskih izvora, dnevnika, autobiografskih zapisa, usmenih svjedočanstva, elemenata pučke kulture [...]. Mnogo toga tek je zacrtala ostvariti.

Prividno iznenađujući rasponi predložka izvora i tematskih krugova daju se objasniti upravo re/konceptualizacijom povijesnog okvira za koji zbiljski vrijedi značenje roda/spola. Ili, citirajući Lydiu: »Historija žena će na tom stupnju razvoja uspostaviti zahtjev za promjenom paradigme, zahtjev za novom univerzalnom povijesnom znanostu, za holističkom historijom koja će biti sinteza tradicionalne historije i historije žena. Naime u onoj mjeri u kojoj historija žene uspije učiniti vidljivima žene u povijesti, učinit će vidljivima i muškarce, a to je neophodan korak u dokidanju lažnog univerzalizma ljudskog povijesnog iskustva.« (Prema: »Konji, žene, ratovi, itd...«, *Žena i društvo*, Kultiviranje dijaloga, str. 53—54).

U razmišljanju o drukčijoj povijesti Lydia je upisala pojam »kronobiologija« kojim se označavaju promjene unutar životnih ciklusa žena, upisujući time specifičnost ženskoga povijesnog iskustva.

Lydiina »kronobiologija«, o kojoj zapisi su-putnica i prijateljica tek predstoje, nepravedno je prekinuta i skončana, nepravedno u svakom pogledu. Lydia je jedna od onih žena, majki, znanstvenica, koja je znala voditi život — ženski samosvjesno, odgovorno, u zadivljujućem, gotovo zavidnom stilu. Umjesto istrajavanja, iskušavala je potencije životnih izbora, ispreplićući razine vlastitog života i povijesna bilježenja ženâ. U povijesnoj bilježnici Lydie stoji: godina 1952 — vrijeme rađanja; 1976 — završetak studija na Filozofskom fakultetu (predmet: sociologija i filozofija); kraj 1976 — Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske, OOUR za znanstvena istraživanja kao mjesto za-

poslenja; kraj 1978 — rođenje Nane; 1984 — obrana magisterija pod naslovom »Žene i moć — geneza jednog povijesnog interesa«; u međuvremenu — znanstveni skupovi i predavanja u zemlji i inozemstvu; proljeće 1988 — prijava doktorske disertacije: *Uloga Antifašističke fronte žena u postrevolucionarnim mijenama društva*; kraj 1988 — zaposlenje u Zavodu za istraživanje folkloru. U istom vremenu stoji i mjesto članice uredništva *Časopisa za suvremenu povijest* i međunarodnog časopisa »Gender and history«. Suptilna izmjena postignuća i imaginacijskih iskoraka iz tromih shema života/znanosti nadilazi skučenost svake kronologijske odrednice.

Kada se potkraj 1976. godine pojavila u OUR-u za znanstvena istraživanja Instituta, Lydia se svojom živošću, stvaralačkim nemirom, drukčijim viđenjima znanosti, izdvojila iz niza svojih kolega i kolegica. Osjetivši da su okoštala znanstvena disciplina, znanost-žrtva i mimikrirana povijesna istina tjesnaci koji vode bespuću samozadovoljnog spomena, Lydia izabire tragalaštvo. Sa znatiželjom i strašću pronalazi nova i drukčija značenja iz mnoštva često neuporabnih, birokratskim jezikom strukturiranih stenograma sjednica o aktivnostima žena u Jugoslaviji, iznalazeći arhe-korijene i arhe-riječi, uranjajući sve dublje u dalju prošlost kulturnih mijena žena. Tek razumijevanjem povijesnog tkiva, u metodičkom smislu rastresitog poput Barthove mreže (sjetih se Lydiinog metodologijskog ključa za doktorsku disertaciju), biva jasnije razgrtanje naslaga dalje povijesti. Biva zornijim nalog da se od početne zamisli o istraživanju djelovanja žena u razdoblju od 1945. godine, svojom magistarskom radnjom osvrne na ranija razdoblja. Spoznaja o umišljenim rezovima periodizacije po mjeri vlasti i moći, posebno kad su u pitanju iskustva ženâ, vodila ju je otkriću unutarnje, tanane sprege emancipacijskih akcija od sredine XIX. stoljeća. Isto kao što je organizirana djelatnost žena za vrijeme narodnooslobodilačke borbe izrasla na baštinjenom pravu slojevitog ženskog iskustva slomljene kraljevine. U znanstvenom radu »Organizirana djelatnost žena Hrvatske za vrijeme narodnooslobodilačke borbe 1941—1945.« tiskanom u *Povijesnim priložima* (3/1984, str. 85—127), što je dio njezine magistarske radnje, raspoznaje se nova razrada tzv. uže oficijelne teme iz historije radničkog pokreta. Naime, sabrano je sve iskustvo tradicionalne historiografije (sustavno pregledane sve kutije po arhivskim spremištima, tisak, literatura, svi značajni datumi), no strukturalno i metodički biva to posve nova, plodna i zanimljiva tematika.

Višeslojnim pristupom autorica podjednako obznanjuje »velike« anticipacijske vrednote pokreta žena u ratu i »male« životne priče. Lydiine žene borkinje su mnogo više od pukih crno-bijelih simbola medicinskih sestara i žena s puškom. Kao što je i pokret žena u ratu uvjerljivije i formativno bitnije zbivanje od reduciranog kroničarskog prosvjeda organizacijskog »usavršavanja« žena i statističkih uspjeha. »Svaki pokret za oslobođenje žena idealno bi u sebi trebao sadržavati i emancipatorske i integrativne komponente. Emancipatorska komponenta pokreta trebala bi razotkrivati i osporavati korijene nejednakosti i predlagati nove modele ženske egzistencije. Pored radikalnog osporavanja postojeće kulture koja se zasniva na tradiciji dominacije, ona bi trebala stremiti izgradnji alternativnog — egalitarnog modela kulture. Vrednote neophodne za mobilizaciju emancipatorskog procesa moraju stoga biti antitradicionalne i antipatrijarhalne«, riječi su Lydiine na skupu 5. Historikerinentreffen u Beču 1984. godine. Bilo je to njezino znanstveno »pokriće« za ustajalu nekritičnost dugogodišnje hvalospjevne monofonije; podjednako, ženski iza-

zov da pronikne u poratna događanja kada vertikalna vlasti potiskuje emancipacijske a ponovo uspostavlja patrijarhalne vrednote. Istraživačko htijenje utisnuto je u njezinoj nedovršenoj doktorskoj disertaciji. No, zasigurno je, usprkos svemu, otvorila mnoge teme iz poratnog razdoblja, među ostalim, i na skupovima »Oslobođenje Hrvatske 1945. godine« 1985. i »Razvoj dileme i perspektive jugoslavenskog socijalizma« 1988. u Zagrebu.

Trebalo je premostiti barijere sitničavih udica apologije i provincijalne čudi ponekad samo zbog transdisciplinarnosti, više zbog feminističke atribucije. Lydia, kao da je živjela mimo toga, zavidnom zrelošću izlazila je iz oaza čarki tuđih predrasuda. No, ni opsjenarski sumnjičavija politička »pročišćavanja« teksta nisu mogla osporiti analitičnost, studioznost, iznimnu pismenost. Objavila je više tekstova, raznovrsnih priloga i recenzija iz povijesti radničkog pokreta i povijesti ženskog iskustva, bivajući na rubovima mnogih znanosti i sustavno unutar svake, prelazeći osim vremenskih raspona, cehovske Rubikone i zasade. Bila je u dosluhu sa svjetski recentnom literaturom, obaviještena i znatiželjna.

Lydia Sklevicky izmicala je svakoj jednoznačnosti, i feminizmu kao jednostrano pojmijenoj, nemišljenoj stereotipizaciji. Umjesto ikonografske fikcije, Lydia je tragala za emancipacijskim vrednotama, inicirajući u Zagrebu prva feministička okupljanja i tribine potkraj sedamdesetih. Bila je koordinatorica sekcije Sociološkog društva Hrvatske »Žena i društvo« i koordinatorica Poslijeratne sekcije OUR-a ZZI na početku osamdesetih.

Na Lydiinom primjeru vidljivo — teorijska i aktivistička dimenzija tkaju se međupoticajima.

Lydiine ideje, poticaji, napukline, snovi, nisu drijemali. Bili su sno-viđenja. San o prvom ženskom studiju o antropologiji roda/spola ostao je neviđen.